

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.7(2)/1.2024.04
UDC 373.3.017.4:159.923.2

STRATEGIES FOR THE FORMATION OF NATIONAL AND CULTURAL IDENTITY OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN THE MODERN GLOBALIZED WORLD

Daria Hubarieva

Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer of the Department of Primary
Education and Innovative Pedagogy,
Dragomanov Ukrainian State University,
9, Pyrohova Str., Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-4513-8586>
e-mail: kameta2014@ukr.net

Nadiia Sylenko

Doctor of Philosophy in 01 Education/Pedagogy
primary school teacher, teacher of the highest
qualification category,
teacher-methodologist, educator-methodologist,
Secondary school № 35,
10 B, Yury Hnata St., Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0005-3223-2847>
e-mail: nadlen7@ukr.net

Abstract. *The article explores the urgent problem of forming the national and cultural identity of junior schoolchildren in the context of globalization, emphasizing the need for a comprehensive theoretical and practical approach to this process. The paper considers the importance of education as the main tool for patriotic education and development of children's national consciousness.*

The main purpose of the study is to theoretically substantiate the components of the national and cultural identity of primary school children and to identify the pedagogical conditions necessary for the effective formation of this identity in the context of globalization. The study focuses on how globalization processes affect the development of national consciousness of primary school children.

Given the impact of globalization, which is often accompanied by information load and cultural integration, both positive and negative aspects of this influence on the formation of national and cultural identity are identified. It is emphasized that globalization can cause risks of leveling national values, which emphasizes the importance of creating specially designed pedagogical conditions for the support and development of national identity.

Based on the study, practical recommendations for teachers have been developed, including the creation of an educational environment that would integrate national traditions and values in the modern educational process. The recommendations are aimed at forming sustainable patriotism in junior schoolchildren, which is critically important in the modern world.

The study makes a significant contribution to an in-depth understanding of the role of education in the formation of junior schoolchildren's national and cultural identity. It offers new theoretical approaches and practical tools that can be used to improve pedagogical practices in the context of globalization challenges. The results of the article will contribute to the development of scientific knowledge and improvement of the methodology of patriotic education in the educational process.

Key words: *national and cultural identity, primary school students, globalization, patriotic education, educational strategies, cultural values, socialization.*

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.7(2)/1.2024.04

УДК 373.3.017.4:159.923.2

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО- КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СВІТУ

Губарева Д. В.

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-4513-8586>
e-mail: kameta2014@ukr.net

Силенко Н. І.

доктор філософії в галузі 01 Освіта/Педагогіка, вчитель початкових класів, вчитель вищої кваліфікаційної категорії, вчитель-методист, вихователь-методист, середня загальноосвітня школа № 35, вул. Юри Гната, 10 Б, Київ, Україна
<https://orcid.org/0009-0005-3223-2847>
e-mail: nadlen7@ukr.net

Анотація. Стаття досліджує актуальну проблему формування національно-культурної ідентичності молодших школярів в умовах глобалізації, акцентуючи увагу на необхідності всебічного теоретичного і практичного підходу до цього процесу. У роботі розглянуто значення освіти як основного інструмента для патріотичного виховання та розвитку національної свідомості дітей.

Основною метою дослідження є теоретичне обґрунтування компонентів національно-культурної ідентичності молодших школярів і визначення педагогічних умов, необхідних для ефективного формування цієї ідентичності в умовах глобалізації. Дослідження зосереджено на вивченні того, як глобалізаційні процеси впливають на розвиток національної свідомості дітей молодшого шкільного віку.

З огляду на вплив глобалізації, що часто супроводжується інформаційним навантаженням і культурною інтеграцією, виявлено як позитивні, так і негативні аспекти цього впливу на формування національно-культурної ідентичності. Підкреслено, що глобалізація може викликати ризики нівелювання національних цінностей, що акцентує важливість створення спеціально розроблених педагогічних умов для підтримки і розвитку національної ідентичності.

На основі проведеного дослідження розроблені практичні рекомендації для педагогів, які включають створення виховного середовища яке б інтегрувало національні традиції і цінності в сучасному освітньому процесі. Рекомендації спрямовані на формування стійкого патріотизму у молодших школярів, що є критично важливим у сучасному світі.

Дослідження робить значний внесок у поглиблене розуміння ролі освіти у формуванні національно-культурної ідентичності молодших школярів. Воно пропонує нові теоретичні підходи та практичні інструменти, які можуть бути використані для удосконалення педагогічних практик у контексті глобалізаційних викликів. Результати статті сприятимуть розвитку наукових знань і вдосконаленню методології патріотичного виховання в освітньому процесі.

Ключові слова: національно-культурна ідентичність, учні молодшого шкільного віку, глобалізація, патріотичне виховання, культурні цінності.

Вступ та сучасний стан проблеми дослідження. У сучасних умовах глобалізації, коли суспільство зазнає значних змін у всіх сферах розвитку, проблема формування національно-культурної ідентичності стає надзвичайно актуальною. Глобалізаційні процеси створюють амбівалентні умови для становлення особистості. З одного боку, глобалізація сприяє культурній уніфікації, що може призводити до втрати національної самобутності та руйнування самоідентичності. З іншого боку, вона відкриває можливості для інтеграції національної культури в глобальний контекст, збагачуючи її новими ідеями та перспективами. Таке взаємопроникнення культур може сприяти розвитку нових форм ідентичності, які поєднують національні традиції з глобальними впливами, але не повинно призводити до втрати культурних основ.

Особливо це питання стає важливим у контексті сучасних викликів, які стоять перед Україною. Боротьба за територіальну цілісність, збереження національних традицій і подолання культурних розбіжностей є ключовими факторами, які визначають необхідність формування національно-культурної ідентичності з раннього віку. Формування стійкої національної свідомості, здатної протистояти зовнішнім впливам і одночасно відкритої до нових можливостей, є важливим аспектом виховання громадян, які здатні не лише зберегти, а й розвивати культурну спадщину своєї нації.

Національно-культурна ідентичність особистості формується під впливом багатьох факторів, серед яких значну роль відіграє система освіти. Саме освітня система стає основним механізмом передачі національних цінностей, культурних традицій і знань про історію та культуру країни. У зв'язку з цим сучасна педагогіка покликана впроваджувати ефективні методики національно-патріотичного виховання, яке сьогодні є невід'ємною частиною громадянської освіти. Важливо, щоб цей процес розпочинався ще в молодшому шкільному віці, коли діти найбільш відкриті до формування своїх уявлень про навколишній світ.

Одним із ключових документів, що визначають стратегію національно-патріотичного виховання в Україні, є «Стратегія національно-патріотичного виховання», яка підкреслює необхідність формування національно-культурної ідентичності. Цей процес включає розвиток національно-патріотичного світогляду та збереження духовно-моральних цінностей українського народу [6].

Аналіз сучасного стану проблеми формування національно-культурної ідентичності свідчить, що на тлі глобалізаційних процесів виклики, з якими стикається українське суспільство, стають дедалі гострішими. Існує загроза розмивання національної ідентичності під впливом глобальних тенденцій, що потребує нових підходів до формування національної свідомості.

Формування національно-культурної ідентичності молодших школярів має велике значення для подальшого розвитку української держави. Національна ідентичність стає тим підґрунтям, яке дозволяє дітям не тільки усвідомлювати своє місце у світі, але й формувати активну громадянську позицію. Вона сприяє розвитку почуття патріотизму, відповідальності за майбутнє країни та готовності брати активну участь у її розвитку.

Мета і завдання дослідження. Метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування особливостей формування національно-культурної ідентичності молодших школярів в умовах глобалізації та визначення педагогічних умов для ефективної реалізації цього процесу.

Для досягнення цієї мети необхідним є вирішення наступних **завдань**: аналіз наукових джерел та досліджень з питань формування національно-культурної ідентичності в контексті глобалізації; визначення складових національно-культурної

ідентичності молодших школярів та їх взаємозв'язку із загальними психолого-педагогічними процесами розвитку; розробка практичних рекомендацій для педагогів щодо створення сприятливих умов для формування національно-культурної ідентичності учнів у сучасній школі.

Реалізація зазначених завдань зумовила необхідність використання комплексу теоретичних та емпіричних **методів**. До них належать: ретроспективний аналіз науково-педагогічних джерел та електронних ресурсів, методи узагальнення педагогічного досвіду, конкретизація та систематизація даних щодо характеристик національно-культурної ідентичності, а також прогнозування перспектив подальших досліджень.

Це дослідження покликане розширити розуміння процесу формування національно-культурної ідентичності молодших школярів в умовах глобалізації, що сприятиме вдосконаленню методичних підходів до національно-патріотичного виховання та забезпеченню виховання соціально активних і відповідальних громадян України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблематика національного виховання та формування національної самосвідомості завжди займала важливе місце в педагогічних дослідженнях, оскільки ці процеси мають глибокий вплив на розвиток не лише особистості, але й суспільства загалом [1]. Формування національної свідомості та ідентичності відіграє важливу роль у консолідації нації, збереженні її культурної спадщини та адаптації до сучасних викликів глобалізації. У вихованні підростаючого покоління українських дітей ця проблема набуває ще більшого значення, адже національно-культурна ідентичність є основою для формування стійких моральних орієнтирів, ціннісних установок і громадянської свідомості.

Формування національно-культурної ідентичності є ключовим завданням, яке не тільки забезпечує збереження національних традицій, але й сприяє вихованню особистості, здатної адаптуватися до сучасного світу, не втрачаючи при цьому своєї культурної самобутності. Ця тема була об'єктом дослідження багатьох видатних науковців, серед яких Г. Ващенко, О. Вишневський, П. Кононенко, В. Кузь, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Г. Філіпчук. Вони не тільки акцентували увагу на важливості національного виховання як основи формування національної свідомості, але й розробили практичні підходи до його впровадження в освітній процес.

Зокрема, М. Стельмахович наголошував на ролі етнопедагогіки як ефективного засобу передачі національних цінностей від покоління до покоління. В його працях національне виховання розглядається як системний процес, що охоплює всі сфери життєдіяльності дитини – від сім'ї до школи. В. Сухомлинський, у свою чергу, звертав увагу на важливість формування моральних основ і цінностей через прищеплення любові до рідної землі, культури та історії. Його педагогічна система будувалася на тому, що виховання національної свідомості має бути невід'ємною частиною освітнього процесу, що дозволяє створювати гармонійно розвинену особистість з почуттям глибокої відповідальності перед своєю країною.

Поглиблене дослідження феномену національно-культурної ідентичності продовжується і в сучасних наукових працях, серед яких варто виділити дослідження І. Беха, К. Журби, М. Козловця, Т. Лободи, Л. Співак, М. Степика, О. Сухомлинської, І. Тараненка, К. Чорної, Г. Філіпчука та інших. Ці науковці підкреслюють необхідність інтеграції національної ідентичності у систему освіти, особливо на початкових етапах навчання, коли діти формують свої перші уявлення про себе та своє місце у світі. Наприклад, Т. Лобода зазначає, що процес виховання національної

свідомості має бути систематичним і інтегрованим у всі аспекти освітнього процесу, оскільки це дозволяє дітям з раннього віку усвідомлювати свою належність до нації та відповідальність перед нею.

Особливої уваги заслуговує думка О. Савицької, яка акцентує на тому, що актуальність проблеми української національної ідентичності зумовлена поліетнічним складом населення України [7]. Така багатонаціональність створює додаткові виклики для освітньої системи, яка повинна забезпечити інтеграцію різних етнічних груп у єдиний культурний простір, при цьому зберігаючи національні особливості та цінності. Вперше питання української національної ідентичності стало об'єктом наукових досліджень наприкінці ХІХ століття, коли національне відродження стало актуальним на тлі політичних і соціальних змін того часу. Це був період активного пошуку шляхів збереження національної самобутності в умовах тиску з боку інших культур і держав.

Взаємозалежність процесів формування національно-культурної ідентичності та соціалізації школярів також привернула увагу багатьох дослідників, зокрема О. Акименко, Б. Братаніча, О. Газізової, Є. Головахи, І. Гутковської, Є. Семенова та інших. Вони досліджували, як формування національної ідентичності впливає на загальну соціалізацію дитини, її здатність інтегруватися в суспільство і відігравати активну роль у його розвитку. Наприклад, дослідження О. Гордійчук, В. Євтуха, В. Кузя, А. Марушкевича, Ю. Руденка, О. Ярмоленка показали, що освітнє середовище має вирішальний вплив на формування національної самосвідомості учнів, оскільки саме школа є основним соціальним інститутом, через який дитина отримує знання про свою національну спільноту.

Значну увагу вчені також приділяли питанням взаємозв'язку між національною ідентичністю та соціалізацією. Т. Лобода вважає, що освіта відіграє ключову роль у створенні балансу між цими двома процесами. Вона підкреслює, що освітні інституції мають бути головними агентами гомогенізації, сприяючи об'єднанню суспільства навколо ідеї нації [4]. Ця ідея повинна базуватися на усвідомленні спільних цінностей, культури та історії, що робить освітню систему важливим фактором забезпечення національної єдності. Т. Лобода також наголошує на тому, що ступінь суверенності держави прямо впливає на здатність освітньої системи захищати і розвивати національні цінності в умовах глобалізації.

М. Козловець пропонує розглядати національну ідентичність як процес усвідомлення народом себе як єдиної спільноти, відмінної від інших, що є підґрунтям для виникнення феномену етнічності. Важливим аспектом цього процесу є здатність нації зберігати і розвивати свою самобутність, адаптуючись до викликів сучасного світу [3]. На думку Т. Лободи, національна ідентичність не є статичною категорією – вона піддається трансформаціям під впливом історичних, культурних та політичних змін. Це динамічна конструкція, яка розвивається разом із суспільством, відображаючи його потреби та прагнення.

Визначення поняття «національно-культурна ідентичність особистості» є надзвичайно важливим у контексті виховання молодших школярів. Це поняття відображає внутрішній стан особистості, який ґрунтується на усвідомленні своєї належності до певної нації, її культури, традицій та звичаїв. Це усвідомлення формується на основі знань про національну спільноту, емоційних переживань, що виникають у процесі оцінки власної національної приналежності, а також на основі поведінкових актів, спрямованих на підтримку національних цінностей. Національно-культурна ідентичність проявляється в активному бажанні діяти на благо своєї нації,

підтримувати її культурні цінності, зберегти історичну пам'ять і передавати її наступним поколінням [2].

В умовах стрімкого розвитку української державності та зростаючого впливу глобалізаційних процесів питання формування національно-культурної ідентичності особистості стає вкрай актуальним. У цьому контексті особливо важливим є усвідомлення того, що саме освіта виступає потужним інструментом для формування національної свідомості та патріотичних цінностей, які є необхідними для розвитку суспільства.

Система освіти, адаптуючись до нових реалій, повинна стати платформою для всебічного формування національної ідентичності учнів. Освіта не лише передає знання, але й формує ціннісні орієнтації, які впливають на свідомість молоді. Зокрема, в умовах війни та соціальних зрушень в Україні надзвичайно важливо впроваджувати програми, що сприятимуть розвитку патріотизму серед сучасної молоді, які будуть сприяти вихованню в них усвідомленої національної ідентичності, а це є ключовим чинником для стабільності та розвитку нашої держави.

Молодший шкільний вік, що характеризується підвищеною чутливістю до впливу зовнішнього середовища на розвиток психічних процесів, є критично важливим періодом у формуванні особистості дитини. Саме в цей час дитина активно засвоює норми, цінності та ідеали, що формують основу її подальшого життя. Відповідно, педагогічний вплив має бути зосереджений не лише на загальноосвітніх знаннях, але й на процесах громадянської освіти та національно-патріотичного виховання [5]. Важливо, щоб в освітньому процесі дитина отримувала не лише академічні знання, а й можливість для практичного застосування патріотичних цінностей у повсякденному житті.

У сучасному світі, де кордони стираються, а культури змішуються, як ніколи важливо зберегти нашу унікальну українську ідентичність. І починати цей процес потрібно з наймолодшого віку. У молодшому шкільному віці цей процес має особливе значення, оскільки саме тоді діти починають усвідомлювати себе як частину етнічної спільноти [8]. Вони навчаються поважати національні традиції та культуру, розуміти її цінності і відчувати свою належність до нації. Важливими чинниками у процесі формуванні національно-культурної ідентичності учнів молодшого шкільного віку є:

– Сім'я, де через сімейні традиції, обряди та святкування, закладаються основи національної самосвідомості.

– Освітній заклад як ключовий простір для вивчення та збереження культурних традицій нації.

– Громада є ключовим фактором у розвитку національно-культурної ідентичності учнів початкової школи. Залучення до місцевих культурних заходів, святкувань та фестивалів, які підкреслюють національні традиції, дозволяє дітям усвідомити свою роль у спільноті. Такі події сприяють формуванню емоційного зв'язку між юними учасниками та їхнім культурним оточенням.

– Медіа-ресурси сьогодні є потужним фактором впливу на формування національної ідентичності молоді. Телебачення, інтернет та соціальні мережі створюють віртуальний простір, де молоді люди можуть взаємодіяти з різними аспектами своєї культури та традицій. Це відкриває нові можливості для збереження та розвитку національної ідентичності в умовах глобалізації. Водночас, різноманіття джерел інформації може призводити до фрагментації уявлень про національну приналежність. Тому важливо розробляти освітні програми, які б допомагали молоді орієнтуватися в інформаційному просторі та формувати цілісне розуміння своєї національної ідентичності.

На наш погляд, сучасні українські педагоги, мають унікальну можливість і відповідальність допомогти учням усвідомити свою приналежність до української нації, пишатися своєю культурою та історією.

Ми виокремлюємо такі основні напрямки для формування національно-культурної ідентичності учнів молодшого шкільного віку:

1. *Інтеграція національно-культурного компоненту в навчальний процес:*

- використання українських народних казок, легенд та міфів на уроках читання;
- вивчення українських традицій та звичаїв на уроках «Я досліджую світ» [9].

2. *Використання сучасні технології:*

- створення інтерактивних презентацій про національну культуру;
- розробка освітніх ігор з елементами національної символіки.

Розвиток критичного мислення в учнів молодшого шкільного віку:

- обговорення актуальних питань національної та глобальної важливості;
- аналіз медіаконтенту з точки зору національних цінностей.

3. *Баланс між національною ідентичністю та глобальним світоглядом.*

Важливо навчити дітей цінувати власну культуру, одночасно розвиваючи розуміння та повагу до інших культур. Це допоможе сформувати толерантність та відкритість до різноманіття, що є необхідним у сучасному глобалізованому світі.

4. *Організація позакласних заходів:*

- проведення тематичних свят, присвячених українській культурі;
- організація екскурсій до музеїв та історичних місць.

5. *Співпраця з батьками та громадою:*

- залучення батьків до проведення майстер-класів з українських ремесел;
- організація спільних проектів з місцевими культурними установами.

6. *Готовність педагогів до роботи з національно-культурними питаннями.* Це включає:

- розуміння особливостей національної культури та історії;
- вміння створювати інклюзивне освітнє середовище, яке враховує культурне різноманіття;
- здатність інтегрувати елементи національної культури у різні предмети.

Але, на наш погляд, педагогам важливо пам'ятати, що формування національно-культурної ідентичності – це не одноразова акція, а постійний процес. Педагогі мають створити середовище, де учні зможуть природно розвивати свою українську ідентичність, одночасно залишаючись відкритими до інших культур.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В умовах глобалізації, коли діти піддаються впливу різноманітних культурних та соціальних факторів, важливо забезпечити стійкість національно-культурної ідентичності. Вона допоможе молоді зберегти власну культурну унікальність та не втратити зв'язок зі своїм національним корінням. Відчуття національно-культурної ідентичності у молодших школярів, виникає на основі засвоєння ними національних цінностей та ідеалів, формується поступово і потребує систематичної підтримки з боку педагогів, сім'ї, громадськості.

Це вимагає від педагогічної спільноти готовність ефективно реагувати на зміни у суспільстві та виклики, які ставлять перед нами глобалізаційні процеси.

З огляду на сучасні виклики, педагогічна спільнота повинна активно працювати над розробкою нових підходів до формування національної свідомості в умовах глобалізації, та є стратегічно важливою для забезпечення стійкості національно-культурної ідентичності підрастаючого покоління. Це завдання є критичним

для збереження національної єдності та культурної спадщини України в умовах зростаючого впливу глобальних процесів.

Отже, робота з формування національно-культурної ідентичності молодших школярів – це інвестиція в майбутнє України. Ми маємо створити умови для виховання покоління, яке буде пишатися своїм корінням і одночасно впевнено почуватися у глобалізованому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абасалієва О. М. Особливості національної самосвідомості у дітей молодшого шкільного віку. *Психологія і особистість*. 2016. № 2 (10) Ч. 1. С. 62-70.
2. Желанова В. В., Матвієнко О. В. Національно-культурна ідентичність особистості : сутність та структура. *Інноваційна педагогіка : науковий журнал*. 2022. № 1 (49). С. 17-20.
3. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності : виклики глобалізації : монографія. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с.
4. Лобода Т. Етнопедагогіка як інструмент формування української національної ідентичності. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2015. Вип. 4 (78). С. 198-217.
5. Матвієнко О. В., Силенко Н. І. Особливості формування національно-культурної ідентичності учнів молодшого шкільного віку у позакласній народознавчій діяльності. *Інноваційна педагогіка : науковий журнал*. Видавничий дім «Гельветика» 2022. Вип. 47. С. 266-172. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/vip47>
6. Про Стратегію національно-патріотичного виховання : Указ Президента України від 18.05.2019 № 286/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>
7. Савицька О. В., Співак Л. М. Етнопсихологія : Навч. посібник. Київ : Каравела, 2011. 264 с.
8. Силенко Н. І. Організаційно-педагогічні умови формування національно-культурної ідентичності молодших школярів у процесі взаємодії сім'ї та школи : теорія та практика. *Інноваційна педагогіка : Науковий журнал*. Випуск 61, том 2. Видавничий дім «Гельветика» 2023. С. 186-192. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/61-2>
9. Шевченко Ю., Шляніна Ю. Інтегративна технологія як засіб формування основ національної свідомості молодших школярів. *Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки*. 2015. Вип. 16. С. 300-306.

REFERENCES:

1. Abasaliieva, O. M. (2016). Osoblyvosti natsionalnoi samosvidomosti u ditei molodshoho shkilnoho viku [Features of National Self-Consciousness in Primary School-Age Children]. *Psykhohohiia i osobystist – Psychology and Personality*, 2(10), 62-70 [in Ukrainian].
2. Zhelanova, V. V., & Matviienko, O. V. (2022). Natsionalno-kulturna identychnist osobystosti : sutnist ta struktura [National-Cultural Identity of the Individual : Essence and Structure]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative Pedagogy*, 1(49), 17-20-. [in Ukrainian].
3. Kozlovets, M. A. (2009). Fenomen natsionalnoi identychnosti : vyklyky hlobalizatsii [The Phenomenon of National Identity : Challenges of Globalization] : monohrafiia. Zhytomyr : ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
4. Loboda, T. (2015). Etnopedahohika yak instrument formuvannia ukrainskoi natsionalnoi identychnosti [Ethnopedagogy as a Tool for Forming Ukrainian National Identity]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy* –

Scientific Notes of the Institute of Political and Ethnonational Studies Named After I. F. Kuras of the National Academy of Sciences of Ukraine, 4(78), 198-217 [in Ukrainian].

5. Matviienko, O. V., & Sylenko, N. I. (2022). Osoblyvosti formuvannia natsionalno-kulturnoi identychnosti uchniv molodshoho shkilnogo viku u pozaklasnii narodoznavchii diialnosti [Features of Forming National-Cultural Identity of Primary School Students in Extracurricular Ethnographic Activities]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative Pedagogy*, 47, 266-172. Retrieved from: <http://www.innovpedagogy.od.ua/vip47> [in Ukrainian].

6. Pro Stratehiiu natsionalno-patriotychnoho vykhovannia : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 18.05.2019 № 286/2019 [On the Strategy of National-Patriotic Education: Decree of the President of Ukraine No. 286/2019 Dated May 18, 2019]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text> [in Ukrainian].

7. Savytska, O. V., & Spivak, L. M. (2011). Etnopsykhohohiia [Ethnopsychology] : navchalnyi posibnyk. Kyiv : Karavela [in Ukrainian].

8. Sylenko, N. I. (2023). Orhanizatsiino-pedahohichni umovy formuvannia natsionalno-kulturnoi identychnosti molodshykh shkoliariv u protsesi vzaiemodii simi ta shkoly: teoriia ta praktyka [Organizational and Pedagogical Conditions for the Formation of National-Cultural Identity of Primary School Students in the Process of Interaction Between Family and School: Theory and Practice]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative Pedagogy*, 61(2), 186-192. Retrieved from: <http://www.innovpedagogy.od.ua/61-2> [in Ukrainian].

9. Shevchenko, Y., & Shlianina, Y. (2015). Intehratyvna tekhnolohiia yak zasib formuvannia osnov natsionalnoi svidomosti molodshykh shkoliariv [Integrative Technology as a Means of Forming the Basics of National Consciousness in Primary School Students]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti. Seriiia : Pedahohichni nauky – Origins of Pedagogical Mastery. Series : Pedagogical Sciences*, 16, 300-306 [in Ukrainian].